שמעתא עמיקתא

גליון תל"ב | פרשת במדבר – חג השבועות – תש"פ | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לשבועות

ערב שבועות

אמירת תחנון

מר"ח סיון אין אומרים תחנון. [רמ"א (סי' תצד סע' ג)]. כי מיד בשני בסיון אמר להם משה לקדשם לתורה, ואח"כ מתחילים ג' ימי הגבלה. [מ"ב (ס"ק ח)].

תענית בימים אלו

אין מתענים בימים אלו. [מ"ב (ס"ק ז)]. ואין להתענות תענית חלום בשבועות. [עי' בכה"ח (סי' תרד אות לח) שהביא מח' בזה והכריע דשב ואל תעשה עדיף ואין להתענות].

שטיחת עשבים בבהכ"נ ובבתים

יש נוהגים לשטוח עשבים בבית הכנסת ובבתים, זכר לשמחת מתן תורה. [רמ"א (שם סע' ג). והערוה"ש (אות ו) כתי' שבדורות שלפנינו ביטלו האילנות והעשבים מטעמים שידעו הגדולים שבדור. ועי' בסמוך].

להעמיד אילנות בבה"כ ובבתים

יש נוהגים להעמיד אילנות בבה"כ ובבתים כדי שיזכרו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם. [מ"א (שם ס"ק ה) הביאו המ"ב (ס"ק י)]. וי"א שאסור לעשות כן כי עכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם. [חיי"א (כלל קלא אות יג) בשם הגר"א. והובא במ"ב (שם). וכן נקט האג"מ (יו"ד ח"ד סי' יא אות ה) ודחה דברי המהרש"ם (דעת תורה סי' תצד) שכתי' דאין לחוש לזה. והערוה"ש (אות ו) כתי' שבדורות שלפנינו ביטלו האילנות והעשבים מטעמים שידעו הגדולים שבדור. וכן נהגו החזו"א והגריי"ק זצ"ל (ארחות רבנו ח"ב עמ' צט)]. וכל מקום ינהג כמנהג מקומו.

שטיחתם ביו"ט (למקילים לעיל)

אפשר לשטחם אפילו ביו"ט, אף אם אינם ראויים למאכל בהמה, שמחמת שחשב עליהן מבעוד יום אין בהם משום מוקצה, ובפרט אם הם עשבים המריחין. אכן אם חל שבועות ביום א' אין לשוטחן בשבת, כיון שכונתו לצורך יו"ט ואין שבת מכין ליו"ט, אלא ישטחם ביום טוב עצמו או בערב שבת. [מ"ב (ס"ק ט)].

עירוב תבשילין

יו"ט שחל בערב שבת, אין מכינים בו כל מאכל לצורך שבת, אלא אם עירב עירוב תבשילין. [שו"ע (סי' תקכז)]. ועי' הפרטים בזה בשמעתא עמיקתא גליון שי"ח.

זמן קידוש הלילה

יש להמתין מלקדש על היין עד הלילה כדי שיהיו ימי הספירה שבע שבועות תמימות. [של"ה (מס' שבועות עמוד התורה אות א), מ"א (רסי' תצד), פמ"ג (שם מ"ז ס"ק א), גר"ז (אות ב) וכה"ח (אות א)]. וי"א שבשעת הצורך שקשה להמתין עד צה"כ, אפשר לסמוך על המקילים לקדש אף לפני כן. [אור לציון (ח"ג פי"ח אות ד)].

זמן תפלת מעריב

יש אומרים שיש להמתין אף מלהתפלל ערבית עד הלילה. [ט"ז (רסי' תצד) ומ"ב (שם ס"ק א). ועי' בשל"ה (שם), בסדור היעב"ץ ובבנין שלמה (סי' לה)]. וי"א שבשעת הצורך שקשה להמתין עד צה"כ, אפשר לסמוך על המקילים להתפלל אף לפני כן. [אור לציון (ח"ג פי"ח אות ד). והכה"ח (אות א) כתי' להקל אם א"א לו לאחר התפלה].

נשים בקידוש מבעוד יום

אע"פ שנשים פטורות מספירת העומר, מ"מ עליהן להמתין עכ"פ מלקדש על היין עד צאת הכוכבים. [להורות נתן (ח"ז סי' לא), עיי"ש הטעם].

הדלקת נרות מבעוד יום

ניתן להדליק נרות יו"ט מבעוד יום וא"צ להמתין עד הלילה (כשערב חג אינו חל בשבת). [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש שבועות פי"ב אות ב ובהגה שם)].

תוספת יו"ט

יש לקבל תוספת יו"ט כשאר יו"ט. [סתימת הפוסקים. דלא כהבנין שלמה (סי' לה) הסובר שאין תוספת בשבועות, עיי"ש]. ואין מחסר מהתמימות בקבלה זו, כיון שעדיין נקרא אותו זמן יום המ"ט של הספירה, אלא שאסור אז לעשות מלאכה. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני ח"ד עמ' שכח)].

ליל שבועות

ללמוד תורה כל הלילה

נהגו רוב הלומדים להיות נעורים בליל שבועות ועוסקים בתורה. [זוהר (בראשית ח, א ויקרא צז, ב) הביאו המ"א (רסי' תצד)].

אמירת התיקון

יש אומרים שבלילה יש לומר התיקון של ליל שבועות. [דרך החיים (דיני חג השבועות אות ב) ופמ"ג (א"א רסי' תצד). וכן נקט הכה"ח (שם אותיות ז-ט) ע"פ האריז"ל]. וי"א שאף מי שחשקה נפשו בלימוד תורה שבעל פה יש לו לומר תחילה התיקון (ובחורי ישיבה הלומדים בישיבה יעשו כהוראת רבותיהם). [אור לציון (ח"ג פי"ח אות יא)]. אולם י"א שהלומדים בהבנה ובעומק, לימוד זה עדיף מאמירת התיקון. [הגרצ"פ פרנק זצ"ל (מקראי קודש פסח ח"ג סי' לד). ועי' ברב פעלים (ח"א סוד ישרים סי' ט) ובכה"ח (סי' תצד אות ח) דנשים לא נוהגות לומר התיקון].

ברכה על השתיה במשך הלימוד

הקובע ללמוד תורה וכדו' ומפעם לפעם שותה קפה וכדו', ומתחילה היה בדעתו לשתות עוד, יכוון מתחילה שהברכה תחול על כל מה שיביאו לו ופוטר בזה כל מה שישתה אח"כ אפי' אחרי זמן מרובה (כ"ז שלא הסיח דעתו מלשתות או שינה מקומו). [הגרש"א זצ"ל (וזאת הברכה פ"ה עמ' 53). ועי' באול"צ (פי"ב אות יז) ובמנח"י (ח"ה סי' קב)]. ומ"מ אם שתה כשיעור המחייב ברכה אחרונה (רביעית בכדי שתיית רביעית) ומשער שישתה עוד רק כעבור חצי שעה ומעלה או אחר שיצמא, יש לו לברך ברכה אחרונה מיד על הכוס הראשונה, וכשישתה שוב יברך ברכה ראשונה. [עי' בשו"ע (סי' קפד סע' ה), במ"ב (שם) ובמנח"י (שם)].

נטילת ידים כשהגיע עמוד השחר

כשיאור היום (עלות השחר), יש ליטול ידים להעביר רוח רעה השורה עליהם. (ולענין הברכה עיין להלן). [שו"ע (סי' ד סע' יד)]. ומ"מ א"צ להפסיק הלימוד וליטול ידים מיד. [החזו"א (דעת נוטה הגה 316) והגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש שבועות פי"ב אות ד)]. וכמו"כ מותר ללכת יותר מד' אמות, וא"צ לדקדק שלא לגעת בעינים וכדו'. [הגרשז"א זצ"ל (שם)].

ברכת נטילת ידים

הנעור כל הלילה לא יברך על נט"י בבוקר, רק אחר שעשה צרכיו או הטיל מים ושפשף, שאז לכו"ע יתחייב לברך ויברך ענט"י ואשר יצר. [מ"ב (סי' ד ס"ק ל וסי' תצד ס"ק א)]. אמנם נגיעה במקומות המכוסים שבגופו בלבד לא מועילה. [הגרשז"א זצ"ל (אשי ישראל פ"ב הגה צט)]. ובני ספרד (שהיו נעורים כל הלילה) נוהגים שלא לברך ברכה זו בכל אופן.

ברכת הציצית

יש אומרים שאע"פ שהיה לבוש ציצית כל הלילה צריך לברך עליה בבוקר. [שו"ע (סי' ח סע' טז)]. ויש חולקים. [מ"א (אות כא)]. ולמעשה לא יברך. ואם מתעטף בטלית גדול יכוון לפטרו בברכתו. [מ"ב (סי' ח ס"ק מב סי' תצד ס"ק א)].

ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה

י"א שאין לברך ברכת אלקי נשמה והמעביר שינה אם היה ניעור כל הלילה. [א"ר (סי' מו אות יב)]. ויש מפקפקים בזה. [פמ"ג (שם א"א ס"ק ב)]. ולמעשה לא יברך, אבל ישתדל לשמוע שתי ברכות אלו מאחר ויכוין לצאת. [מ"ב (סי' מו ס"ק כד וסי' תצד ס"ק א) ע"פ השע"ת (סי' מו אות ב)]. ואם ישן בלילה ששים נישמין (חצי שעה) לכו"ע יש לו לברך אותם (והיינו באופן המובא להלן לענין שינת קבע). [מ"ב (שם). ועי' בביאור הלכה (סי' ד על סע' טז ד"ה דוד) שהביא מח' כמה הוא שיתין נישמין (ג' שעות, חצי שעה או מעט יותר מג' מינוט). ולמעשה עי' בקצות השלחן (סי' ב אות י) שנקט שהוא חצי שעה. וכן דעת האור לציון (ח"ב פי"א אות ז) והגרח"ק שליט"א (דעת נוטה עמ' קכד)].

ברכות התורה

י"א שאף אם לומד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר וא"צ לחזור ולברך כל זמן שלא ישן. [מ"א (סי' מז ס"ק יב) בדעת השו"ע (סי' מז סע' יב)]. וי"א שצריך לברך ברכה"ת אף אם לא ישן. [מ"א (רסי' תצד ד"ה ועיין, וסי' מז ס"ק יב)]. ולמעשה ישמע מאחר שישן בלילה, ואם אין אחר לא יברך דספק ברכות להקל. [מ"ב (סי' מז ס"ק כח). ומבואר דאם ליכא אחר אינו מברך, דלא כהמהר"ם שיק (או"ח ססי' א) שנקט שבכה"ג יברך לעצמו. אולם מצינו סוברים כדבריו, עי' ערוה"ש (סי' מז אות כג), כה"ח (אות כו) ואורחות רבינו (שם) בשם החזו"א]. ומנהג בני ספרד לברכם בעצמם.

זמן ברכת התורה (למחמירים לעיל)

יש להקפיד לצאת יד"ח הברכות אחר עמוד השחר. [דלדעת הגרש"ק זצ"ל (האלף לך שלמה סי' לג) והכה"ח (אות כט) אם בירך לפני כן לא יי"ח. ועי' בבצל החכמה (ח"ה סי' קסח) שכתי' שבדיעבד אם טעה ובירך, לא יחזור ויברך, אבל טוב שישמע ברכה"ת מאחר או שיכוון לפטור עצמו בברכת אהבה רבה וילמד על אתר].

לכוון בברכת התורה בערב שבועות שתפטור רק עד סוף הלילה

אם מכוון להדיא בשעת ברכות התורה בערב שבועות להגביל חלות ברכתו עד למחרת, יש אומרים שמועיל ויוצא ידי ספק. [מ"א (סי תרלט ס"ק יז). ועי' באורחות רבינו (ח"א עמ' מז) בשם הגריי"ק זצ"ל דמהני להגביל חלות הברכה עד שהולך לישון. וכן הוא בלוח אר"י לגרימ"ט (הושענא רבה) בשם האדר"ת]. ויש מחמירים. [חיי"א (נש"א כלל ט אות ג) והגריש"א זצ"ל (שבות יצחק ח"ח עמ' רסג)]. ולמעשה אם אין אחר שיוציאנו יד"ח אם הגביל ברכתו במפורש, יכול לסמוך לברך בעצמו. [מנח"ש (ח"א סי' יח אות ח-ט). ומשנה הלכות (ח"ו סי' יד). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ס'].

ישן שינת קבע ביום שלפניו

אם ישן שינת קבע (חצי שעה) ביום הקודם, י"א שיכול לברך. [רע"א המובא במ"ב (שם). ועי' בלוח אר"י לגרימ"ט (הושענא רבה) בשם האדר"ת דשינת קבע היינו שיתין נישמין. ויעויין לעיל שהוא חצי שעה]. ויש חולקים. [חזו"א (מעשה איש עמ' ס) והגרי"ז מבריסק זצ"ל (תשובות והנהגות ח"ג סי' קנט)].

ישן שינת קבע בלילה

אם ישן שינת קבע על מיטתו בלילה, אם נמשכה שנתו חצי שעה, מברך בקומו ברכות התורה. ואף הישן בבגדיו אם נשכב על דעת לישון כמה שעות, יברך בקומו, אפילו ניעור קודם חצות הלילה. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פי"ו אות א). ועי' במ"ב (סי' מז ס"ק כג) שהמתנמנם במיושב על אצילי ידיו אפילו בלילה אינו חשיב שינת קבע].

ללמוד עד שיגיע מי שיוציאנו ידי חובה

אם הגיע עמוד השחר א"צ להפסיק מלימודו עד שיגיע אחר שיוציאו, כיון שאין בידו לברך עתה משום הספק. [חזו"א (דינים והנהגות פי"א אות יב), מנח"ש (סי' יח אות ח) וקובץ תשובות (ח"א סי' ט ד"ה אולם צ"ל). אולם בא"א מבוטשאטש (סי' מו) אינו מיקל בזה אלא בפס' דרך תחנונים. ודעת הכה"ח (סי' תצד אות יב) להחמיר לגמרי. וכן הוא בשבט הלוי (ח"י סי' עז אות ב). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ד].

רוצה ללכת לישון קודם תפילת שחרית

מי שהיה ער בלילה ורצונו ללכת לישון אחר עלות השחר על מנת שיוכל להתפלל בכוונה, אף אם אין לו שומר רשאי ללכת לישון. שאם לא נתיר ללומדים ללכת לישון הרי רובם של המתפללים לא יתפללו כהוגן, וכיון שהוא צבור שצריך להתאסף שנית, אין לחוש לספק קטן שאולי יאחרו מחמת השינה. [שבט הלוי (ח"י סי' מט)]. ומ"מ אם אפשר עדיף שימנה שומר שיזכירנו להתפלל. [ולענין פרישות, עי' במ"ב (סי' תצד ס"ק א) שכתי' שנכון ליזהר ע"פ קבלה אם לא בליל טבילה. ואם לא קיים מצות פו"ר, עי' בבה"ל (סי' רמ על סע' א ד"ה מליל) בשם הישועות יעקב, שיש מקום להקל בזה (וציין לדבריו במ"ב סי' תצד ס"ק א). ועי' עוד במ"ב (סי' רמ ס"ק ז) שכתי' דאלו שיצרם מתגבר עליהם, מצוה לקיים המצוה. ועי' בבן איש חי (שנה ב פר' וירא אות כג) שאף בליל יו"ט שני דשבועות יש להחמיר בזה. וכן נקט הכה"ח (אות ה). אולם המ"א (סי' רמ ס"ק ג), הערה"ש (אות ו) והמ"ב (ס"ק ז) כתי' להקפיד בליל ראשון בלבד].

דיני התפילות

סדר התפלה

סדר התפלה של שבועות כמו ביו"ט של פסח, אלא שאומרים: את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו. וביום גומרים ההלל. [שו"ע (סי' תצד סע' א)]. וי"א שיר היחוד ושיר הכבוד בהשכמה. [לוח אר"י לגרימ"ט].

מגילת רות

קוראים מגילת רות. [רמ"א (סי' תצ סע' ט)]. ובחו"ל נוהגים לקרותה ביו"ט שני. [עי' בפמ"ג (שם א"א סס"ק ח וסי' תצד מ"ז ס"ק א)]. ובני ספרד אינם נוהגים לקרותה. [נתיבי עם (סי' תצ אות ט)].

ברכה על המגילה

יש שנהגו שלא לברך על קריאת המגילה. [רמ"א (סי' תצ סע' ט)]. ויש נוהגים לברך על המגילה הכתובה בקלף כדין. [עי' במ"ב (שם ס"ק יט)]. וי"א שאף הנוהגים לברך על הקריאה מ"מ אין מברכים עליה ברכת שהחיינו. [תשובות והנהגות (ח"א סי' שכג) בשם ספר פאר עץ חיים]. ויש אומרים שמברכים עליה שהחיינו אם המגילה כתובה כדין (וכן הוא בשאר מגילות חוץ מאיכה). [הגר"א (מעשה רב אות קעה). וכן נהגו אצל החזו"א, עי' בארחות רבנו (ח"ב אות קיב)].

קריאת התורה

מוציאים שני ספרים, וקורין בראשון חמשה קרואים, מבחדש השלישי עד סוף הסדר. [שו"ע (סי' תצד סעי' א)]. וקורים הדברות בטעם העליון. [מ"ב (ס"ק ג). ויש נוהגים לעמוד בשעת אמירת י' הדברות. ודעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש תפלה פי"ב הגה ל) והאג"מ (או"ח ח"ד סי' כב) שאע"פ שיש סוברים שיש למנוע מנהג זה מ"מ מותר לנהוג כן. ומי שאינו נוהג לעמוד ונמצא במקום שנוהגים לעמוד אל ישנה ממנהג המקום].

אקדמות

המנהג לומר אקדמות, ויש לאומרם קודם שמתחיל הכהן לברך על התורה, וכן המנהג בכמה קהלות. [מ"ב (ס"ק ב). ועיי"ש שאכן יציב פתגם שאומרים ביום ב' בעת קריאת הפטרה התפשט באיזה מקומות לאמרו אחר פסוק ראשון של הפטרה]. ואם טעה הכהן וכבר בירך על התורה יאמרו האקדמות קודם קריאת הלוי (ואם גם בירך הלוי יאמרו לפני א' משאר העולים). [הגרי"ש"א זצ"ל (מבקשי תורה גליון נב עמ' סא)].

הקריאה ביו"ט שני (בחו"ל)

ביום השני קוראים בפר' כל הבכור עד סוף הסידרא. [שו"ע (סי' תצד סע' ב)]. ואם חל בשבת כיון שצריך שיעלו ז' קרואים, מתחילין עשר תעשר. [מ"ב (ס"ק ה)]. והמפטיר קורא כמו אתמול ומפטיר בחבקוק מן וה' בהיכל קדשו עד למנצח בנגינותי. [שו"ע (שם)].

יזכור ואב הרחמים

מנהג בני אשכנז, להזכיר נשמות קרוביהם שהלכו לעולמם ולנדור צדקה לע"נ בשלשת הרגלים באמירת "יזכור". ובחו"ל עושין כן ביו"ט שני. [מ"ב (שם ס"ק יז). ועיי"ש שכתי' שבכל מקום שקורין כל הבכור מזכירין נשמות, שיש בו מתנת יד ונודרים צדקה]. ואומרים אב הרחמים ביו"ט של שבועות. [מ"ב (שם)].

י–ה קלי וגואלי

באר"י (שאומרים יזכור) אין אומרים הפיוט י-ה קלי וגואלי בשבועות. ובחו"ל אומרים אותו ביו"ט ראשון (כי לא אומרים בו יזכור). [ליקוטי מהרי"ח (ח"ג עמ' כה ומח)].

אמירת פרקים

יש נוהגים לומר "פרקים", וכשחל שבועות ביום שישי - שבת אין אומרים אותם, וכשחל שבועות במוצ"ש אומרים פרקים במנחה בשבת. [מ"ב (ס"ק יז)].

שמחת יו"ט

חציו לה' וחציו לכם

מצוה לחלק היו"ט חציו לבית המדרש וחציו לאכילה ושתייה. וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת. [שו"ע (רס"י תקכט). ועי' במ"ב (סי' תקצז ס"ק א) שאף ר"ה בכלל רגל לענין זה].

לשמח בני ביתו

חייב אדם להיות שמח וטוב לב בחג, הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים. [שו"ע (סי' תקכט סע' ב)].

נשים

אף נשים חייבות במצות שמחה כאנשים. [חינוך (מצוה תפח), שאג"א (החדשות סי' סו) וברכ"י (סי' תקכט אות ה). ועי' ברע"א (השמטות סי' א) בשם הראב"ד. ועיי"ש שמ"מ אינן חייבות לאכול פת ביו"ט וע"כ אם שכחו יעו"י אינן חוזרות. וכן פסקו השבט הלוי (ח"ד סי' יח) והגרי"ש"א זצ"ל (מבקשי תורה יו"ט עמ' רמא) דלא כהפת"ש (סי' קפח ס"ק ו) דס"ל שצריכות לחזור].

מצות שמחה מה"ת או מדרבנן

בזה"ז שבעוה"ר אין המקדש קיים ואין בשר שלמים, י"א שמצות שמחה אינה אלא מדרבנן. [תוס' (מו"ק יד: ד"ה עשה). ועי' בתוס' (פסחים קט. ד"ה במה), בב"ח (סי' תקכט) ובערל"נ (סוכה מב: על רש"י באה"ד שנא')]. אולם י"א שאף בזמן הזה יש מצות שמחה מה"ת. [רמב"ם (מצוה נד), חינוך (מצוה תפח), ריטב"א (סוכה מב: ד"ה ההלל) ור"ן (שם כא. ברי"ף ד"ה והשמחה)]. וכן עיקר. [כן דעת רוב הראשונים. וכן פסקו השאג"א (סי' סח), הברכ"י (סי' תקכט אות ד), הנשמ"א (כלל סח אות יט) והמ"ב (ס"ק טו)].

מצות שמחה בליל יו"ט ראשון

אע"פ שמצות שמחה הינה מה"ת (עי' לעיל), מ"מ בליל ראשון של יו"ט אינו אלא מדרבנן. [שאג"א (סי' סח), ברכ"י (סי' תקכט אות ו), חת"ס (אה"ע סי' קכב ד"ה אלא שטעם) וכן נר' מהשע"צ (סי' תקמו ס"ק טו), דלא כהמ"א (שם ס"ק ד) הובא בשער"ת (סי' תקכט אות ב). ועי' באבנ"ז (סי' תכג אות ט), בעמק ברכה (שמחת יו"ט אות א), באור לציון (ח"ג פי"ח אות יא בהגה ד"ה עכ"פ) ובמשנה הלכות (ח"ג סי' רט)].

שמחה ביין ובשר

בזמן הזה שאין בשר שלמים, אין שמחה אלא ביין. [פסחים (קט.)]. ועל כן אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין, אבל בשר אין חובה לאכול. ומ"מ מצוה יש גם באכילת בשר שנאמר בו שמחה. [עי' ברמב"ם (יו"ט פ"ו הי"ז-כ"א). כן נקט במגילת אסתר (שרש א) דלא יי"ד"ח אלא ביין. וכן דעת המ"א (סי' תקכט ס"ק ג וסי' תרצו ס"ק טו) אף בדעת השו"ע. ומ"מ באכילת בשר יש מצוה כמבואר כמ"ש הביאור הלכה (שם על סע' ב ד"ה כיצד) ע"פ הב"ח]. ויש אומרים שלאו דוקא יין אלא יוצאים ידי חובת מצוה זו אף על ידי כל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח בהם. [רמב"ם בספר המצות (מצוה נד), חינוך (מצוה תפח), ריטב"א (סוכה מב:) ור"ן (שם כא. ברי"ף). וכן פסקו השאג"א (סי' סח), הברכ"י (סי' תקכט אות ד) והכה"ח (סי' תקכט ס"ק כח-כט). וכ"כ במנ"ח (מצוה תפח אות ב) בדעת הרמב"ם והחינוך הנ"ל].

ע"י תלמוד תורה (למקילים לעיל)

לדעת המקילין לעיל, אף ע"י מצות ת"ת מקיימים מצוה זו, דדברי תורה משמחים וגורמים לשמחת הלב. [שאג"א (סי' סט)]. ומ"מ כל זה לאנשים שחייבין בת"ת, שיש להם שמחה במה שעוסקים בתורה ומקיימים מצות המקום במצוה החביבה ושקולה לפני המקום כנגד כל המצות, אבל נשים שאינן חייבות בת"ת לא מקיימות בזה מצות שמחה. [שאג"א (שם). ועי' בשד"ח (ח"ה דברי חכמים סי' פד עמ' 410) בשם בעל הבנין שלמה שתמה על השאג"א שאם ע"י תורה מקיימים מצות שמחה, איך דייקו בגמ' פסחים שר"א ס"ל כולו לה' שעסוק כל היום בתורה, ע"י"ש. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון ק"א].

קיום מצוה בעלמא בשאר דברים המשמחים

אע"פ שיש סוברים שלא מקיים חובת מצות שמחה אלא ביין, מ"מ לכל הדעות יש משום קיום מצוה בעלמא בשאר דברים כגון בשר ושאר דברים המשמחים. [כן מוכח מהמ"א (סי' תקלג ס"ק ח) הובא להלכה במ"ב (שם ס"ק כג). וכן מבואר בלבוש (שם אות א) ובמ"א (סי' תקכט ס"ק ד וסי' תקל ס"ק א). ועי' במ"ב (סי' תקל ס"ק א)].

שיעור השמחה

שיעור השמחה הוא אפי' זמן מועט. [שאג"א (שם). ועי' עוד בעמק ברכה (שמחת יו"ט אות ב) שכתי' שצריכים להגיע לשמחת השירה שהיא כוללת שמחה וטוב לבב].

כיצד משמח את בניו הקטנים

משמח בני ביתו הקטנים בנתינת קליות, אגוזים או שאר דברים הראויים להם. [שו"ע (סי' תקכט סע' ב).ומסתימת הפוסקים משמע שאף בפסח וסוכות א"צ לקנות דבר חדש כל יום. וע"כ היינו טעמא כי מתנה חשובה שמחתה מתמשכת. משא"כ שתיית יין שהיא שמחה מועטת וע"כ בעינן כל יום].

כיצד משמח אשתו

צריך לשמח את אשתו במה שראוי לה, בגדים ותכשיטין כפי ממונו. [שו"ע (סי' תקכט סע' ב). ומסתימת הפוסקים משמע שאף בפסח וסוכות א"צ לקנות דבר חדש כל יום. וע"כ היינו טעמא כי מתנה חשובה שמחתה מתמשכת. משא"כ שתיית יין שהיא שמחה מועטת וע"כ בעינן כל יום]. ואף על ידי כלי שאין בו שימוש ביו"ט יוצא ידי"ח. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש סוכות פי"א הגה 4)].

שתיית מיץ ענבים (במקום יין)

י"א שיוצאים ידי"ח שמחה ע"י שתיית מיץ ענבים. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פי"ט הגה 78)]. וי"א שאינה מועלת, במקום שתיית יין. וכן נראה עיקר. [הגריש"א זצ"ל (שבות יצחק פסח פי"י אות ד)].

שיעור השתיה ואכילה

שיעור השתיה הוא רביעית. [הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה ח"ב עמ' רעג)]. ויש אומרים דאף בפחות מכשיעור סגי. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני יו"ט פכ"ב עמ' אות ב). ועי' בתשובות והנהגות (ח"ה סי' קנג)]. ומח' זו קיימת אף לענין אכילה, אם צריכה כזית או אפילו בפחות מכן סגי. ומסתבר כדעה ראשונה. [כן משמע מסתימת הפוסקים. ועי' ברבבות אפרים (ח"א סס"י שנ) בשם בעל האג"מ דצריך כזית בשר].

אכילת בשר בקר או בשר עוף

מצות שמחת יום טוב בבשר היא בעיקר בבשר בקר. [חו"י (סס"י קעח) ובעל האג"מ (רבבות אפרים ח"א סי' שנ)]. ומ"מ גם בבשר עוף יש קצת מצוה. [חו"י (שם) הביאו השבט הלוי (ח"ג סי' יח אות ב) והוסיף שמנהג שלנו שגם ביו"ט אין מהדרין דוקא על בשר בהמה. ועי' במהרש"ם (ח"ט סס"י פו)].

מאכלי חלב בשבועות

הנוהגים לאכול רק מאכלי חלב בסעודת ליל שבועות (יעויין בזה להלן), א"צ לחוש משום ביטול מצוה שמחת יו"ט, כי כן נהגו. [לפי המבואר לעיל דאין באכילת בשר משום מצוה חיובית אלא משום מצוה בעלמא, יש ליישב המנהג לאכול רק מאכלי חלב בסעודת יו"ט שבליל חג השבועות, כיון דאיכא טעם לדבר ואין משום ביטול עיקר חובת מצות שמחה שהרי שותים יין. ועי' בדרכ"ת (סי' פט ס"ק יט)].

חיוב שמחה בחולו של מועד

בפסח וסוכות מצות שמחה נוהגת אף בימי חולו של מועד. [עי' במ"ב (סי' תקכט ס"ק טו) ובביאור הלכה (סי' תקמב סע' ב ד"ה ע"י פועל וסי' תקלט סע' ד ד"ה ויוציא יותר) כדאיתא ברמב"ם (יו"ט פ"ו הי"ז). ועי' ביטול מצוה שמחת יו"ט, כי כן נהגו. [לפי המבואר לעיל דאין באכילת בשר משום מצוה חיובית אלא משום מצוה בעלמא, יש ליישב המנהג לאכול רק מאכלי חלב בסעודת יו"ט שבליל חג השבועות, כיון דאיכא טעם לדבר ואין משום ביטול עיקר חובת מצות שמחה שהרי שותים יין. ועי' בדרכ"ת (סי' פט ס"ק יט)].

חיוב שמחה בחולו של מועד

בפסח וסוכות מצות שמחה נוהגת אף בימי חולו של מועד. [עי' במ"ב (סי' תקכט ס"ק טו) ובביאור הלכה (סי' תקמב סע' ב ד"ה ע"י פועל וסי' תקלט סע' ד ד"ה ויוציא יותר) כדאיתא ברמב"ם (יו"ט פ"ו הי"ז). ועי' בשפ"א (יומא ג. על תוס' ד"ה פז"ר), בערול"נ (סוכה מ. ד"ה במתני') ובמנ"ח (מצוה תפד אות ד). ועי' בתשובות והנהגות (ח"ה סי' קנג) שדעתו שהחובה היא דוקא בשאר דברים המשמחים אבל לא ביין שאינו נוהג אלא ביו"ט].

סעודת החג

מאכלי חלב

נוהגים לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. [רמ"א (סי' תצד סע' ג). ועיי"ש ובמ"ב (ס"ק יב) טעם הדבר, ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ט"ו]. ואוכלים אח"כ מאכל בשר. [רמ"א (שם). ויש שנהגו לעשות קידוש בבוקר אחרי התפלה ולאכול מאכלי חלב. וכן נהג הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ג סי' קיט אות ב). ועי' במ"ב (ס"ק יג) שכתי' דגם נוהגין בקצת מקומות לאכול דבש וחלב מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמש"כ דבש וחלב תחת לשונך וגו', ע"כ]. ויש שנהגו לאכול בסעודת הלילה רק מאכלי חלב. [כך נהג הגריי"ק זצ"ל (אורחות רבינו ח"ב עמ' צח)].

ב' לחמים

יש נוהגים להביא עם המאכלי החלב ב' לחמים על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים. [רמ"א (שם). ועי' במ"ב (ס"ק יד) טעם הדבר. ועיי"ש (ס"ק טו) שנהגו לאפות לחם א' עם חמאה דאז בודאי יצטרך להביא לחם אחר לאכול עם בשר].

זהירות מהרחקות בין בשר לחלב

יש להיזהר בענין מאכלי בשר וחלב בכל מה שנזהרים בכל השנה כמבואר ביו"ד סי' פ"ח ופ"ט שלא יצא שכרם בהפסדם. [מ"ב (שם ס"ק יז)].

המתנה בין בשר לחלב

אכילת גבינה לאחר אכילת בשר

מי שאכל בשר אפי' של חיה או עוף אסור לו לאכול אחריו גבינה, לדעת השו"ע (יו"ד רס"י פט) עד אחר שש שעות. ולדעת הרמ"א (שם) מעיקר הדין מיד אחר סילוק השלחן רשאי לאכול גבינה, אלא שנוהגים להמתין שעה. ויש מדקדקים להמתין ו' שעות, וכן המנהג להחמיר, והמקיל בזה עובר משום בל תטוש תורת אמך. [חכ"א (כלל מ אות יג) וערוה"ש (אות ז). ואע"פ שבמאירי (מגן אבות ענין ט ד"ה זו היא) כתב דבחמש שעות סגי. וכן דעת הגרי"א זצ"ל (הכשרות פי"י הגה עו) אם עבר רוב השעה, מ"מ המנהג הפשוט כסתימת הפוסקים דבעינן שש שעות שלמות. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"ב, ועיי"ש לענין הנוהגים להמתין ג' שעות].

לעס בשר

אם לעס בשר ולא אכלו (כגון שלועס לצורך תינוק), לבן אשכנז יש להקל להמתין שעה. [רע"א (סי' פט אות ב) ויד יהודה (וקצר ס"ק ג)].

טעם בלשון

אם טעם בשר או תבשיל בשרי בלשון ולא בלעו, א"צ להמתין, אלא די לו בקינוח הפה (והדין כן אף לבני ספרד). [הגהות מהרש"ק (על הפמ"ג סי' פט מ"ז ס"ק א ד"ה ודע) וכה"ח (שם)].

אכל חתיכה קטנה

מי שאכל חתיכה קטנה מאוד מבשר (כמו שמצוי בין השינים) א"צ להמתין שש שעות. [כן יוצא מהר"ן (חולין לז: ברי"ף סד"ה אמר) הובא ברמ"א (סי' פט סע' א). וכן דעת הגר"מ הלברשטט זצ"ל (הכשרות פי"י הגה עח). וכ"כ במגילת ספר (סי' פט אות ב). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא בגליון רי"ג].

מאכל שיש בו שאריות בשר

האוכל מאכל שיש בו שאריות קטנות מבשר או מרוטב של בשר, אינו חייב להמתין שש שעות, ומ"מ יקנח פיו. והדבר מצוי כשמגישים מאכל פרווה כגון אורז עם כף שיש בה שאריות בשר. ומ"מ יש להיזהר לכתחלה להשתמש באופנים אלו בכלי נקי. [עי' במהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' יח ד"ה ועל). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון רי"ג].

שומן של בשר

שומן של בשר דינו כבשר עצמו. [רמ"א (יו"ד שם סע ג)].

תבשיל של בשר

אכל תבשיל של בשר מותר לאכול אחריו תבשיל של גבינה. וכן הדין אם בא לאכול גבינה ממש אחר תבשיל של בשר או בשר אחר תבשיל של גבינה, אלא שבאופן זה עליו ליטול ידיו. [שו"ע (שם)]. וי"א שיש חובה ליטול ידיו אף כשאוכל תבשיל ממין השני. [רמ"א (שם)]. וכ"ז מעיקר הדין אבל נהגו להחמיר שלא לאכול גבינה אחר תבשיל בשר ללא המתנה כמו אחר בשר עצמו. [ב"י (או"ח סי' קעג) ורמ"א (יו"ד שם)]. ואפי' שתה מרק צלול של בשר או עוף אין לאכול אחריו גבינה. [ברכ"י (שיו"ב שם אות כז-לא)].

לא מרגיש טעם בשר בתבשיל

אם טעם התבשיל ואין בו טעם בשר אינו צריך להמתין שש שעות אחריו. [יד יהודה (סי' פט ארוך ס"ק ה ד"ה מיהו). ועיי"ש שאע"פ שמחמיר טובא בטעימת ישראל מ"מ סומך לכתחילה לענין המתנה מבשר לחלב. והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ב].

תבשיל שיש בו אבקת מרק בשרי

יש להמתין שש שעות אחר אכילת תבשיל שיש בו אבקת מרק בשרית. [עי' בט"ז (סי' צח ס"ק יא) דמלתא דעביד לטעמא בהתירא (בשר או חלב) בטל בס'. וא"כ ק"ו לענין המתנה דאם איכא ס' נגד האבקה בטלה היא ולא צריך להמתין אחריה ו' שעות. אלא שהפמ"ג שם ביאר דהט"ז אזיל כהש"ך (ס"ק כט) דס"ל דדבר דעביד לטעמא אינו בטל רק מדרבנן ובבליעת היתר לא גזרו. ולפי"ז לדעת הפר"ח (ס"ק כה) דס"ל דדבר דעביד לטעמא אינו בטל מה"ת י"ל דאף טעם דהתירא אינו בטל. וא"כ במ"ד יש להחמיר. ועוד י"ל דהט"ז יודה דעכ"פ חשיב תבשיל של בשר. ועי' בפת"ש (סי' פט ס"ק ז) ובשמעתא עמיקתא גליון קי"ט].

מאכל שטוגן בשמן שטיגנו בו בשר

מאכל שטוגן בשמן שטיגנו בו בשר (מצוי בחנויות "פלאפל" שמטגנים שם גם שניצלים), צריך להמתין אחריו ו' שעות שדינו כתבשיל של בשר, ויש מקילין בזה. [כן שמענו מא' מחשובי פוסקי זמננו. וכן פסק הגרש"ז אולמן זצ"ל כי אינו חשיב בכח"ג תבשיל של בשר]. ואם אין במאכל טעם בשר, לכל הדעות א"צ להמתין שש שעות. [כנ"ל בשם היד יהודה לענין תבשיל שאין בו טעם בשר].

תבשיל שהתבשל בסיר בשרי

תבשיל שאין בו בשר אלא שנתבשל בקדירה של בשר, מותר לאכול אחריו גבינה, ואין בזה מנהג להחמיר. [רמ"א (סי' פט סע' ג)]. ואפי' דבר חריף שהתבשל בקדרה או נחתך בכלי בשרי בן יומו א"צ להמתין אחריו ו' שעות. [ח"י רע"א (שם על הש"ך ס"ק יט)]. ואפילו אם אכל בשר רשאי לאכול מיד בצל או שאר דברים חריפים שהתבשלו או נחתכו בכלי חולב. [הנה לפמ"ג (או"ח סי' תצד א"א ס"ק ו) אם אכל בשר ממש אין לאכול אחריו צנון שנחתך בסכין חלבי. ועי' ביד יהודה (פיה"א ס"ק ה) שכתי' שבקדרה שאב"י נר' להקל. אולם דעת הגרע"א זצ"ל (קשו"ע פפויפר סי' י הגה 13) להקל בכל זה, ודעת הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי בב"ר עמ' לד אות ח והגה שם) שכן המנהג. ועי' במהרש"ם (דע"ת סס"י תצד)].

תבשיל שהתבשל בסיר בשרי לא מקונה

י"א שאפי' אם נתבשל התבשיל בקדרה שלא הודחה יפה ויש בה קצת שאריות בשר א"צ להמתין שש שעות. [ב"ח (שם), ש"ך (ס"ק יט), פר"ח (ס"ק יט), פת"ש (ס"ק ז) ויד יהודה (שם ארוך ס"ק ה) בדעת הש"ך]. וי"א שדוקא אם יש ששים לבטל השאריות הדין כן. [פת"ש (שם) בשם הבית לחם יהודה. וכן דעת היד יהודה (שם)]. והעיקר כדעה ראשונה. [שכן רוב דעת גדולי הפוסקים. וכן פסק הערוה"ש (אות יג). וכן שמענו בשם הגר"ש אולמן צ"ל].

מאכל פרווה שנאפה עם בשר (המתנה מחמת זיעה)

מאכל פרווה שנבלע בו טעם מחמת זיעת בשר (אדים בשריים), א"צ להמתין אחר אכילתו ו' שעות. [רב פעלים (או"ח ח"ג סי' יג ד"ה והנה אע"ג) כיון שאין אלא הבל ואין טעם במאכל]. וע"כ מאכל פרווה שהתבשל בתנור בשעה שבשלו בו בשר (בכלי נפרד) א"צ להמתין אחריו. [כי לא מצוי זיעה בתנורים שלנו אלא הבל בעלמא ואין טעם בשר בתבשיל. ועוד שמבואר לעיל שמועיל טעימה לענין המתנה].

המתנה לאחר אכילת גבינה

המתנה בין אכילת מאכלי חלב לאכילת בשר

האוכל גבינה רשאי לאכול אחריה בשר מיד, אחר שיעיין בידיו שלא נדבק בהם מהגבינה ויקנח וידיח פיו. [שו"ע (סי' פט סע' ב)]. ולענין גבינה קשה יעויין להלן.

קינוח והדחה כיצד

קינוח הוא שיעלעס פת ויקנח בה פיו יפה, וכן בכל דבר שירצה, חוץ מקמח, תמרים או ירקות, לפי שהם נדבקים בחניכים, ואח"כ ידיח פיו במים או ביין. [שו"ע (סי' פט סע' ב)]. ולענין סדר הקינוח וההדחה, י"א שאיזה מהם שירצה יקדים. [ש"ך (ס"ק יג) והערוה"ש (אות ט), וי"א שנכון להקדים הקינוח. [שיו"ב (אות ג)]. ונח' האחרונים אם צריך לבלוע המאכל שמקנח בו, י"א דאם לעס בפיו ופלט לא מיקרי קינוח עד שיבלענו. [פרי תואר (ס"ק ז) ופת"ש (ס"ק ה)]. וי"א דאין צריך לבלוע. [פמ"ג (ש"ד ס"ק יב), שיו"ב (אות טו) ויד יהודה (קצר ס"ק יח). ולכתחלה יבלענו. [לצאת כל השיטות. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ח שאם בולע המאכל לצורך הקינוח מברך עליו כיון שנהנה].

קינוח והדחה אחרי המתנת שעה

אחר שעה מאכילת הגבינה אין צריך קינוח והדחה. [עי' ש"ך (סי' פט ס"ק ז) וחכ"א (כלל מא אות יג) דס"ל שלנהגים להמתין שעה אחר אכילת בשר א"צ קינוח והדחה. ואף לט"ז (שם ס"ק ב) החולק ע"ז, י"ל דיודה לענין אכילת בשר אחר גבינה, דדוקא בשר שהוא דבר קשה יש לחוש בו טפי].

המתנה בין מאכלי חלב למאכלי בשר (ע"פ הזוהר)

י"א שע"פ הסוד יש להמתין בין אכילת גבינה לאכילת בשר. [עי' בזוהר (פי' משפטים דף קכה.) דאין לאכול בשר בחלב דְּאִתְחַבָּר כְּחָדָא (או) בְּשֻׁעָעָתָא חֲדָא, או בְּשָׁעוּדְּתָא חֲדָא]. י"א שש שעות. [פמ"ג (שם ש"ד ס"ק טז) וברכ"י (שיו"ב שם אות ו). ועי' בב"י (או"ח סי' קעג ד"ה ויש מחמירין) דלפי הזוהר יש להמתין ו' שעות אפילו לבשר עוף דלא כפר"ח (ס"ק טו)]. וי"א שעה. [ש"ך (ס"ק טז), פר"ח (יו"ד סי' פט ס"ק ו) וגר"א (על סע' ב)]. וי"א שאם מברך ברכה אחרונה ביניהם א"צ להמתין. [פתי' (ס"ק ג)]. וי"א שהמנהג להמתין חצי שעה. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי יו"ד עמ' לו אות טו והבהה). וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ב סי' שצ ד"ה ובזוה"ק) והוסיף דיש נוהגים להמתין חצי שעה אף אחר שתיית חלב]. ויש נוהגים להקל בזה, ומיד אחר קינוח והדחה אוכלים בשר (אף ללא ברכה אחרונה). [מ"ב (סי' תצד ס"ק טז)].

אכילת בשר אחר אכילת גבינה קשה

י"א שיש להמתין ו' שעות אחר גבינה קשה אפי' לאכילת בשר עוף. וכן מנהג בני אשכנז. [רמ"א (סי' פט סע' ב)].

אחר אכילת גבינה צהובה המצויה בזמנינו

י"א שגבינה צהובה של זמנינו אין לה דין גבינה קשה של זמנם וא"צ להמתין ו' שעות. [חזו"א (מעשה איש ח"ה עמ' כב) והגרח"ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' רנט). וכן נקט בעל האג"מ (משנה הלכות חט"ז סי' ט), וכן הורה הגרשז"א זצ"ל (קשו"ע פפויפר עמ' קלט) אלא דעיי"ש שלעצמו נהג להחמיר. וכן דעת הגר"א קוטלר זצ"ל (קשו"ע פפויפר עמ' קלח ומאור השבת ח"ג עמ' תכו)]. ויש מי אומר שיש להמתין ו' שעות משום שכבר נהגו העם להחמיר בזה. [הגריש"א זצ"ל (קשו"ע פפויפר ביאורים עמ' קלט). וכן שמענו מא' ממקורביו של הגריש"א זצ"ל. ועי' בקובץ תשובות (ח"א סי' נח אות ב) ובתשובות והנהגות (ח"ב סי' שפח). ודעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (ספר הכשרות פ"י הגה קכב) דמנהג בני ספרד להמתין שעה א'. ודעת השבט הלוי (ח"ב סי' לה) שמנהגנו להחמיר]. וכל א' ינהג כמנהגו. [ועי' מש"כ בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון צ"].

שאר דיני המתנה

ישן שינת קבע אחר אכילת בשר

יש מי שאומר שאם אחר אכילת בשר ישן שינת קבע, השינה ממעטת זמן המתנה בין שעה לשעתיים. [דעת קדושים (בוטשאטש סי' פט על סע' ב)]. ויש מי שמיקל בזה לאחר אכילת בשר עוף. [הגריש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ב סי' קיט אות ו). וכתי' הגרח"ק שליט"א (ישא יוסף שם) שלפי דעה זו ניתן להקל גם לענין אכילת בשר לאחר גבינה (לנוהגים להמתין אחריה)]. ולמעשה המנהג להמתין ו' שעות בכל אופן. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מבית לוי יו"ד הלי' בב"ח עמ' לד) והגרח"ק שליט"א (דולה ומשקה מעמ' רנז)].

מסתפק אם עברו שש שעות

מי שמסתפק אם עברו שש שעות מאז שאכל בשר, רשאי לאכול גבינה. ומ"מ אסור להיכנס בספק לכתחלה. ויש להיזהר בדבר. [עי' בדרכ"ת (סי' פט ס"ק ה). והוכחנו בס"ד כדבריו בשמעתא עמיקתא גליון נ"ח אף לשיטת החולקים על הדגמ"ר שהביא שם].

התחיל לאכול גבינה תוך שש שעות מאכילת בשר

יש מי שאומר שמי שאכל בשר וטעה והתחיל לאכול גבינה בתוך ו' שעות רשאי לגמור אכילתו. [דעת קדושים (סי' פט אות ב). וכן פסק הכה"ח (שם אות ח)]. ואין נוהגים להקל בזה. [הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (הכשרות פ"י הגה קד). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ק"ב].

טעימת מאכל חלבי, תוך שש שעות מאכילת בשר

יש אומרים שמותר (אחר קינוח והדחה) לטעום בפיו אם אינו בולעו, מאכל חלבי תוך שש שעות מאכילת בשר. [הגרש"ז אולמן זצ"ל אפילו אליבא דהשו"ע הנ"ל, כיון דטעימה לא אסרו לענין זה]. ונראה דאין להקל בזה אלא לאחר המתנת שעה. [כעין מה שמצינו ברע"א (סי' פט אות ב) לענין הלועס בשר]. ואם טועם בלשון יש להקל בכל אופן. [הגרישי"א זצ"ל (אבני ישפה ח"ה סי' קא ואשרי האיש יו"ד פ"ה אות כג). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ז].

בירך על מאכל חלבי תוך שש שעות

מי ששכח ובירך על גבינה אחר אכילת בשר, י"א שאין לו לטעום מהמאכל אף כשכוונתו להינצל מברכה לבטלה. [עי' בשבט הלוי (ח"א סי' רה)]. וי"א שאם כבר חלף שעה א' מתום אכילת בשר יש להקל לטעום מעט ע"מ להינצל מאיסור ברכה לבטלה, ומ"מ ירחוץ פיו לפני הטעימה. [תשובות והנהגות (ח"ב סי' שפט)]. וכן מסתבר. [ועי' בדרכ"ת (שם ס"ק כא) ובכה"ח (יו"ד שם אות ו). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון כ"א].

שימוש בסוכר שיש בו טיפות חלב

מותר להשתמש בסוכר שנשפך בו מעט חלב, להכנת משקה פרווה, בתוך המתנת שש שעות מאכילת בשר. [דלא שייך בכח"ג משום אין מבטלין איסור לכתחלה. וכן א"ל הגרמ"ש קליין שליט"א]. אמנם יש להיזהר מלהשתמש בו עם בשר. [ובמקום שהסוכר עומד לשימוש עם בשר ועם חלב יש להזהר ליחד כלי עם סוכר לשימוש עם בשר וכלי לשימוש עם חלב שלא יבוא לידי תקלה, וכעין זה מצינו ברמ"א (סי' פח סע' ב) לענין מלח. והארכנו בשמעתא עמיקתא גליון קס"ח].

יולדות ומניקות

יולדות ומניקות, רשאיות לשתות חלב או לאכול גבינה על מנת לחזק בריאותם (והמניקות אף ע"מ להרבות חלבם), אחר המתנת שעה מסוף אכילת בשר. ועליהן לברך ברכה אחרונה אחר אכילת הבשר ולעשות קינוח והדחה (דהיינו לאכול דבר מה חוץ מקמח, תמרים וירקות, ולשתות משקה כלשהו). ויולדות שא"א להן בקל לקנח פיהם דינן כמבואר להלן לענין חולים שאב"ס. [עי' בחכ"א (כלל מ סוף אות יג), בשבט הלוי (ח"ב רסי' לב) ובחוט שני (ח"ד עמ' רנא) בשם הגרנ"ק זצ"ל]. ורשאיות לאכול ללא התרת נדרים כי דעתם לחזור למנהגם. [כדמוכח מסתימת החכ"א הנ"ל שהתיר ללא התרה, אע"פ שבחיי"א (כלל קכז אות ח) פסק כהש"ך דבמקום חולי אף שדעתו לחזור למנהגו צריך התרה. ועי' עוד בכל זה בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ה].

חולים שאין בהם סכנה

חולים שאין בהם סכנה הצריכים לאכול מאכלי חלב לצורך רפואתם, א"צ להמתין כלל אחר אכילת בשר, ויעשו קינוח והדחה וברכה אחרונה לפני אכילת מאכלים אלו. ומ"מ אם בידם להמתין שעה, לכתחלה יעשו כן. [חכ"א (כלל מ סוף אות יג), בן איש חי (שנה ב שלח לך אות יא) ושבט הלוי (שם)]. ואם א"א להם בקל לקנח פיהם, כיון שעבר שעה מספיק הדחה בלבד. וכמו"כ אם אין בידם לברך ברכה אחרונה די בסילוק השולחן (והיינו מעשה שנראה שמסלק עצמו מסעודה ראשונה). [דרכ"ת (ס"ק טו-טז). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון רנ"ה]. ורשאים לאכול ללא התרת נדרים כי דעתם לחזור למנהגם. [עי' המקורות לעיל בענין יולדות].

קטנים

קטנים שטרם מלאו להם שלש שנים, מותרים באכילת מאכלי חלב אחר בשר. מכאן והילך, אם הם בריאים ואינם זקוקים ביותר למאכלי חלב, יש לחנכם להמתין בין אכילת בשר לגבינה. וימתינו שעה אחת. ומגיל ט' שנים יש להוסיף ולחנכם להרחיק בין בשר לחלב מסעודה לסעודה (של הקטן), ועכ"פ מגיל קרוב לבר מצוה יש לו להמתין ו' שעות. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני ח"ד פמ"ח עמ' שט). ודעת הגר"י קמינצקי זצ"ל (אמת ליעקב על יו"ד סי' פט) שעד ג' שנים ודאי א"צ להמתין כלל ואף לאחר גיל זה עד כגיל שש שנים הוא חומרה יתירה. ועי' בשבט הלוי (ח"ד סי' פד). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ז].

מראית העין

אכילת מאכל סתמי הנראה כבשר בסעודה חלבית

מותר לאכול ואף לבשל בשר סויה עם חלב, וכן לשתותו תוך סעודה בשרית (או עם בשר), כי בזמנינו הדבר מפורסם שיש מאכלים הנראים כבשר או חלב והם אינם אלא סתמיים. ועל כן מותר לשתות קפה עם חלב פרווה בתוך סעודה בשרית. ומ"מ המהדר יניח קופסת המוצר הסתמי כהיכר במקום גלוי. [עי' בחשב האפוד (ח"א סי' כ). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון ר"ו].

לחם שאכלו בסעודה חלבית/בשרית

לחם שנגע בבשר, אכילתו עם גבינה

לחם שנגע בבשר, אסור לאוכלו עם גבינה. וכן אם נגע בגבינה, אסור לאוכלו עם בשר. [שו"ע (סי' צא סע' ג)]. ועל כן יש להיזהר שלא יגע הלחם לא בבשר ולא בגבינה כי חוששין אולי ישכח להדיחו ויאכלנו עם המין השני. [ש"ך (ס"ק ד)]. ומ"מ אם מייחד הלחם לאכלו רק עם בשר או חלב, אין הלחם נאסר, כי באופן זה לא חוששים שאולי ישכח ויאכלנו עם המין השני. ועל כן מותר למרוח לכתחלה על הלחם ממרח חלבי וכדומה. [ערוגת הבשם (רס"י צא) הובא בדרכ"ת (סי' צא סס"ק יב). והנה מבואר בש"ך הנ"ל דמועיל הדחה ללחם. אולם בכנה"ג (הגה"ט אותיות ב - ג) תמה על הש"ך ונקט דלא מועיל הדחה בכה"ג. והביאו הפמ"ג (שם). וכן פסק בערוה"ש (אות ה). מיהו הפת"ש (ס"ק ד) דחה דברי הכנה"ג וסיים דמ"מ נראה דבלחם יש חילוק, דאם נגע בלחם שלם או בפרוס מצד חוץ במקום הקשה סגי בהדחה, אבל אם נגע מצד פנימי במקום הרך בעי גרידה (שהוא פחות מקליפה כמ"ש הש"ך סי' צ"ו ס"ק כ"א), ע"כ. וכ"כ ביד יהודה (פה"א ס"ק ט) דבעי גרידה. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ה].

הכשר או הגבינה יבשים

י"א שאין איסור לאכול לחם עם המין השני אלא כשנגע בבשר או גבינה לחים, אבל אם הם יבשים, מותר לאכלו עם מין השני. [ש"ך (ס"ק ד), פר"ח (ס"ק ד), פלתי (ס"ק ג) וחכ"א (מב. ה)].

לחם שאכלו ממנו בסעודה בשרית או חלבית

לחם שאכלו ממנו בסעודה בשרית, אין לאוכלו עם גבינה (או להיפך). [שו"ע (סי' פט סע' ד). ומשמע שהלחם נאסר אפילו כשאינו רואה עליו שאריות בשר וכי"ב. ואפשר דחששו חז"ל שמא בלע טעם מבשר רותח וכדי' ולאו אדעתיה]. וכל זה לענין החתיכה שחתכו מהכיכר ואכלו בה המאכל, אבל הלחם הנשאר בצד אינו נאסר. [אג"מ (יו"ד ח"א סי' לח)].

מאכלים שאכלו מהם בסעודה בשרית או חלבית

שאר מאכלים שאכלו מהם בסעודה בשרית (כגון סלטים וכדו'), מעיקר הדין מותר לאוכלם במין השני אם נזהר לקחת מהם עם סכו"ם נקי, אבל בלא"ה אין לאוכלם עם המין השני. [בדי השלחן (סי' פט ס"ק צט). ומ"מ כל זה בסתמא, אבל היכן שידוע שהשאריות התבטלו בס' המאכלים מותרים באכילה במין השני. אלא שאין לעשות כן לכתחלה כשדעתו לאוכלם במין השני. אמנם לענין לחם שנאכל עם בשר (או גבינה) משמע מהפוסקים שהוא אסור עם מין השני בכל גוונא].

חימום לחם על מכסה סיר רותח

מותר לתת חלה על מכסה של סיר בשרי רותח אע"פ שהחלה בולעת דרך המכסה מטעם הבשר (אם המקום נגוב בולע רק כדי קליפה, ואם המקום רטוב כדי נטילה כמבואר במ"ב סי' תנ"א ס"ק קי"א), ואין בזה משום לחם שנילוש בשומן או חלב שהפת נאסר כמבואר להלן. [דעד כאן לא חששו חז"ל אלא אם נתן חלב או שומן בשר ב"שעת לישה", אבל לאחר שנאפה אין הלחם נאסר. וכן משמע בסי' צ"א דבכה"ג הלחם לא נאסר. וכן פסק הגרח"ק שליט"א (שאלת רב עמ' צג). ודלא כבדי השלחן (סי' צא סע' ג) שכתי' לאסור בזה]. ומ"מ אם רצונו לאוכלה עם גבינה, עליו להוציא את המקום שבלע מטעם הבשר. וכ"ז לכתח', אבל בדיעבד אם כבר עירב החלה עם גבינה, אם יש הפסד בדבר רשאי לאוכלה. [עי' ברמ"א (רסי' צה) דנ"ט בר נ"ט בדיעבד שרי. ואע"פ שהלחם בולע בשעת בישול דעת רוב הפוסקים דאמרינן אף בכה"ג נ"ט בר נ"ט וע"ז בדיעבד אין לאסור. והארכנו בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ה]. (ואם טעם מקום הקליפה או הנטילה ואין בו טעם בשר לפי הסוברים שמועיל טעימת ישראל מותר לאוכלו כולו עם המין השני, עי' להלן בטעימת נ"ט בר נ"ט).

המכסה מזכוכית

אם הניח החלה על מכסה מזכוכית (או פייערעקס) נקי מותר לאוכלה כולה עם המין השני. [דיעויין בשו"ע (סי' תנא סע' כו) דכלי זכוכית אינו בולע. ואף לרמ"א המחמיר שם וס"ל שבולע ואין לו הכשר, מ"מ כבר הביא בפמ"ג (שם מ"ז ד"ה אעתיק וסי' קה מ"ז ס"ק א ד"ה ואם יש) דכוונתו להחמיר דוקא לענין חמץ. ובנ"ד דקיל כנ"ל ניתן לסמוך ע"ז. ועי' עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון קפ"ה].

נותן נייר כסף על המכסה

יש לתת עצה כדי שהחלות ישארו בחזקת פרווה (אף כשמניחה על מכסה שאינו מזכוכית), ע"י נקיון המכסה משאריות בשר (או גבינה) והפסקה בין הלחם לסיר בנייר אלומיניום (באופן זה הוי כמכלי לכלי שמעיקר הדין לא יוצא ללא רוטב). [עי' בגליון קל"ג. אולם נייר אפייה שמענו מהגרש"ז אולמן זצ"ל והגרמ"ש קליין שליט"א דלא מהני לזה כי אין דינו ככלי מחמת שסופג].

עיסה חלבית

לחם, עוגות ועוגיות, מעיסה חלבית

אין לשין עיסה בחלב, ואם לש כל הפת אסורה, כי חששו חז"ל שמא יאכלנה עם בשר. וכן אסור ללוש עיסה בשומן בשר שמא יאכלנה עם גבינה. [שו"ע (סי' צז)].

כשעושה סימן

אם עושה בה סימן או צורה שונה אין איסור. [שו"ע (סי' צז) ורמ"א (שם)].

לעשות הסימן לאחר אפייה

י"א שמועיל לאפות ע"מ לעשות סימן לאחר אפיה. [ג' מהרש"א (סי' צז אות ב) ודת אש (סס"י יב), וכן ר"ל החמודי דניאל (סוף תערובות סי' יח) ונשאר בצ"ע. ובאבן ישראל (ח"ט סי' סז) נקט להקל וכתב כן אף בדעת החו"ד (באורים ס"ק ג וחי' ס"ק ה). ולכתחלה אין להקל בזה, אלא יעשנו דוקא לפני האפיה. [כי כן הוא הפשט הפשוט בדברי הפלתי (סס"ק א), החו"ד (שם) והחכ"א (כלל נ אות ה). ומ"מ בדיעבד יש מקום להקל. וכן דעת הגר"מ הלברשטאם זצ"ל (הכשרות עמ' רסז הגה לג). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קס"ד].

כשעושה כמות קטנה

אם עושה כמות קטנה מהעיסה, מותר ללוש בחלב או שומן. [שו"ע (סי' צז) ורמ"א (שם)]. ולדעת השו"ע (סי' צז) כמות קטנה פירושו "כדי אכילה בבת אחת". [וכ"כ הפמ"ג (ש"ד ס"ק א) אליבא דהמחבר. וכ"כ בכה"ח אות ז', ועיי"ש באות ח' דנאכל בבת אחת היינו לכל אחד ואחד מבני הבית]. ולדעת הרמ"א (שם) שכל שהוא לצורך אותו היום הוא בכלל מועט. [וכ"כ הפמ"ג (שם) והחו"ד (ביאורים ס"ק ב). ועי' בערוה"ש (אות ד) שכתב שאכילת יום א' שהוא מעת מעת לעת הוי דבר מועט. ועי' בבצל החכמה (ח"ו סי' פד) שרק מותר ליום א' ולא ליומיים. וכ"כ בדרכ"ת (ס"ק לג)].

עשה כמות קטנה ונותר

אם עשה כמות קטנה, ונותר, יעשה בו סימן ומותר באכילה. [עי' בלבו"ש (ס"ק קלח) המובא בפת"ש (ס"ק ב) שמוכח דבכה"ג הפת חוזר ונאסר. אלא די"ל דמ"מ כיון שנאפה בהיתר מהני לעשות היכר אחר האפיה אפי' לכתחלה. וכן העירוני שמבואר בחו"ד (ס"ק א), עיי"ש. ועי' בדרכ"ת שהביא מפקפקים על הלבו"ש].

עיסה מתוקה

עיסה ממולאת במיני מתיקה וכדומה שאין דרך לאכלה עם בשר או גבינה, מותר ללוש אותה עם חלב או שומן. ולפי זה עוגות, סופגניות ודומיהם שלשים אותם בחלב וכדו', אין לחוש בהם, שאין דרך לאוכלם עם בשר. [מהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' יח ד"ה ועל הגלוסקאות), פר"ח (סס"ק א), חכ"א (שם אות ג), פת"ש (ס"ק ג) וכה"ח (אות טו). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קס"ד].

בישול בכלים בשריים לצורך סעודה חלבית

בישול מאכל פרווה בכלים בשריים ע"מ לאוכלו עם גבינה

אסור לבשל מאכל פרווה בכלי בשרי בן יומו (אע"פ שהוא נקי), על מנת לאוכלו עם גבינה (או להיפך). [שו"ע ורמ"א (סי' צה סע' א-ב) וכ"כ הש"ך (ס"ק ד) דאף להש"ע אינו מותר אלא אם כבר בישל, אבל לבשל ע"מ לערבב אסור. וכן נקטו הפר"ח (ס"ק א), הזב"צ (ס"ק ב) והכה"ח (אות א)].

מאכל שהתבשל בכלי בשרי, לערבו לכתחלה עם גבינה

מאכל שהתבשל בסיר בשרי אפי' בן יומו, לדעת השו"ע (סי' צה סע' א) מותר לערבו אפי' לכתחלה עם גבינה. אולם לדעת הרמ"א (סע' ב) אסור לערבו לכתחלה, אלא שאם כבר התערב בדיעבד המאכל מותר. והדין כן אף אם המאכל נצלה בכלי בשרי. [פר"ח (ס"ק ה), פמ"ג (מ"ז ס"ק ב), חכ"א (מח, א), ערוה"ש (אות יב) וכה"ח (אות כב). וכן משמע מהשעה"צ (סי' תמז אות פא). דלא כהש"ך (סי' צה ס"ק ד), החו"ד (חי' ס"ק ה) והפת"ש (ס"ק ב) דס"ל שאם נצלה נאסר בדיעבד. ומ"מ כתי' החזו"א (או"ח סי' קיט ס"ק ג) דדוקא כשבלעה הקדרה גם הטעם בשר ללא אמצעות מים, חשיב נצלה].

אין טעם בשרי או חלבי בתבשיל

יש אומרים שאף אם טועם המאכל ולא מרגיש בו טעם בשר או חלב, אין להקל על סמך זה לערבו לכתחלה עם המין השני (למחמירים לעיל), שכיון שטעימה בזה"ז תלויה במח' אין להקל אלא בדוחק גדול או בצירוף כמה ספיקות. [הגרח"ק שליט"א והגרנ"ק זצ"ל (הבית בכשרותו עמ' כז הגה קיד)]. וי"א שאפשר לסמוך באופן זה לכתחלה על טעימת ישראל. [הגרח"פ שיינברג זצ"ל (ספר חוקי דעת). וכן שמענו בשם הגרמ"ש קליין שליט"א]. ולמעשה נראה שיש להחמיר כדעה הראשונה. [והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ב].

כלי אינו בן יומו

לבני אשכנז אף בכלי שאינו בן יומו אין לבשל ע"מ לאכול עם המין השני, ומ"מ אם כבר בישל מותר לכתחלה לאוכלו עם בשר. [חכ"א (שם אות ב), וכן משמע קצת מהרמ"א (שם). וכן פסק הגרש"א זצ"ל (שבו"י ח"ב עמ' רח). ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תלד) כתי' דראוי ליזהר בזה, ובמקום הדחק יכול לסמוך להתיר לכתח'. ועי' במנח"י (ח"י סי' עז אות ג)]. ולבני ספרד, מותר לבשל אף לכתחלה בכלי שאינו בן יומו ע"מ לערבב המאכל במין השני. [כה"ח (סי' צה אות ג) בשם בית דוד (יו"ד סי' מב)].

עשה במזיד (למחמירים לעיל)

אם עבר במזיד ובישל בכלי חולב על דעת לאכול המאכל עם בשר, לא קנסינן ליה (ולבני ספרד מותר לערבו עם מין השני ולבני אשכנז הדין כן בכלי אינו בן יומו), כיון שמה שאוסרים נ"ט בר נ"ט לכתחלה, אינו אלא הרחקה דרבנן בעלמא. [פר"ח (אות א). פלתי (ס"ק א), פמ"ג (סי' צה מ"ז ס"ק ד), יד יהודה (ס"ק יב) וכה"ח (אות ה). דלא כהמנחת כהן (ח"א פי"ב דף ע"ז ע"ד) שכתי' דאף להש"ע קנסינן ליה ואסור לערבבו. ועי' בדרכ"ת (ס"ק טז)].

חלק מהאנשים שמבשלים עבורם דעתם לאכול עם גבינה

המבשל בכלי חלבי (לבני ספרד אפילו הוא בן יומו ולבני אשכנז באינו בן יומו), וכוונתו בשעת הבישול לבשל התבשיל אף לצורך אנשים שרוצים לערבו בבשר, הולכים אחר רוב אנשים שמבשלים עבורם (אחר "עיקר הכוונה"). וכן כשמבשל עבור עצמו ובני ביתו אזלינן בתר הרוב, ואם רובם אין כוונתם לערבב במין השני שוב מותר לבשל אף עבור מי שכוונתו לערבב במין השני [אולם במקום שמבשל עבורו ועבור חבירו או בן זוגו, כיון שאין רוב דנים אותו כלכתחלה ואסור לעשות כן]. [כן מבואר במהרלב"ח (סי' קכא ד"ה אמנם האוסר וסד"ה אמנם לקנות) המובא בש"ך (סי' קיט ס"ק כ). והארכנו בזה בס"ד בגליון ק"ס].

מבשל כמות גדולה וחלק ממנה דעתו לערבו במין השני

במקום שמבשל כמות גדולה והרוב מתבשל ע"מ לערבב בפרווה או במין הכלי, אע"פ שיש מיעוט שודאי יערבנו במין השני, מותר (כי הולכים אחר עיקר הכוונה). [כן מבואר במהרלב"ח (שם) המובא בש"ך (שם). והארכנו בזה בס"ד בגליון ק"ס].

בן אשכנז לבשל עבור בן ספרד שדעתו לערב המאכל במים השני

מותר לבני אשכנז לבשל עבור בני ספרד בכלי חלבי (או בשרי) שאינו בן יומו אפי' שידוע לו שכוונתם לערב התבשיל במין השני (ואין בזה משום נ"ט בר נ"ט לכתחלה). [כן יוצא מהמהרלב"ח (שם) המובא בש"ך (שם). והארכנו בזה בס"ד בגליון ק"ס].

מאכל פרווה שהתבשל בסיר בשרי, לחממו בסיר חלבי

אע"פ שלא עושים נ"ט בר נ"ט לכתחלה כמבואר לעיל, מ"מ מאכל פרווה שהתבשל בסיר בשרי (נקי) אפילו בן יומו, מותר לחממו לאחר מכן בכלי חלבי (נקי) אפילו בן יומו (או איפכא). [עי' בש"ך (סי' צד סס"ק טו) שכתב דאף לאוסרים בנתבשלו מותר להשתמש בכליהם. ועי' בפמ"ג (סי' צה מ"ז ס"ק ה). ועי' בדרישה (סס"ק א), בב"ח ובפר"ח (שם) דאף לכתחלה מותר לבשל בסיר בשרי ע"מ לחמם התבשיל בשעת הצורך בסיר חלבי (או איפכא). והארכנו בשמעתא עמיקתא גליון רס"ד].

שימוש בתנור לבשר וחלב

מי שאין בידו לרכוש תנור לבשר ולחלב לצאת מכל חשש מכשול, רשאי לבשל מאכל בשרי אחר תבשיל חלבי (או איפכא) לאחר ניקוי וליבון קל (ולכתחלה יש להדליק לצורך זה הגריל, כי גוף החימום שלו גלוי). [הגרי"א זצ"ל (אשרי האיש יו"ד פ"ה אות כח). ועי' במנח"י (ח"ה סי' כ) ובתשובות והנהגות (ח"א סי' תל). ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ג].

אפיית חלות בתנור חלבי בן יומו

מותר לאפות חלות אל שאר דברים יבשים (שאין בהם משום זיעה) בתנור חלבי בן יומו, אפילו על מנת לאוכלם בבשר (או איפכא), אף ללא הכשרת התנור (וישתמש לצורך זה בתבנית חד פעמית או יפריד בין העיסות לתבנית בנייר אלומיניום). [דהרי יש בזה רק משום נ"ט בר נ"ט דקיל, ואין חשש לזיעה. ויש בזה עוד צדדים ואכמ"ל. וכן שמענו בשם הגרי"א זצ"ל. ועי' מש"כ בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קל"ג].

שימוש במיקרוגל לבשר וחלב

יש מי שאומר שמותר להשתמש במיקרוגל לחלבי ולבשרי אם מדקדק לכסות התבשיל. ודי שיכסה תמיד אחד מהם או הבשרי או החלבי. [הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (בדרשת וחקרת ח"ב יו"ד סי' ד אות ב)]. ויש אומרים שאין נכון לעשות כן לפי שעלול ביותר שלא יהא התבשיל מכוסה כראוי. [הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש פסח פ"ז הגה 44) והגרי"א זצ"ל (שם פ"ה סוף אות ג). וכן הוא במבית לוי (ח"ז עמ' כה, ח"ג עמ' כב אות ט). ודעת הגרי"א זצ"ל (שם)]. וכל זה בשימוש תדיר כגון בבית, אבל באקראי כגון הנמצא במקום ציבורי שיש חשש שהתנור נטרף (כגון בית חולים וכדו'), יכול לסמוך לכסות (ויכסה התבשיל מכל צדדיו, ואם התנור אינו נקי יקפיד לכסות התבשיל בב' כיסויים). [והארכנו בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ב].

כיריים (הצובות העומדות על הגז)

מותר להשתמש בכיריים לבשר וחלב אם משתמשים בהם על ידי הפסק כלי (כלומר שמניחים האוכל בכלי ולא על החצובה). [מ"ב (סי' תנא ס"ק לד) משום שני טעמים, א' מה שנפשך מיד נשרף, ב' הבלוע בהם לא יוצא כי הוי מכלי לכלי ללא רוטב. ועי' באג"מ (יו"ד ח"א סי' נט). וכן פסק באור לציון (ח"ג פ"י אות ג). ועי' בשמעתא עמיקתא גליון קל"ג באורך].

כיריים חשמליות (קרמיות)

כיריים חשמליות שזכוכית קבועה עליהן (קרמיות), יש מקום להקל להשתמש בהן לבשר ולחלב עכ"פ ע"י הפסק כלי (אם אין במשטח שאריות של בשר או חלב בעין). [כי אינו דומה לאינדוקציה דלהלן כי בכיריים אלו המשטח מתחמם ושורף הבעין. ומ"מ כיון שמניחים הסירים ממש על המשטח יש לחוש לשאריות בשר בעין וכדו' וע"כ ראוי להחמיר לייחד א' לבשר וא' לחלב].

אינדוקציה

כירה חשמלית הנקראת "אינדוקציה" יש להחמיר להשתמש מיוחדת לבשר ולחלב בנפרד. [דהנה במ"ב (סי' תנא ס"ק לד) הובא לענין כיריים גז מבואר ב' טעמים להתיר בכל השנה השימוש בכיריים לבשר וחלב. ובחצובות אלו טעם א' פעמים שאינו קיים כי כשנשפך מחסיר לחוץ המקום קר (ופעמים הסיר קטן ואח"כ משתמש בסיר גדול יותר וכדו' וכן יש לחוש שיניח סיר חם על מקום המלוכלך ויתכן חתיכות בעין וכדו'). וכן א"ל הגרמ"ש קליין שליט"א]. ומ"מ מותר להשתמש בהם אחר ניקוי והנחת דבר החוצץ בין הסיר למשטח האינדוקציה כגון מדבקות מגנטיות המיוחדות לתאם הכלים לאינדוקציה או משטח סיליקון דק (המאפשר חיבור מגנטי). [דהוי מכלי לכלי שלא עובר בלא רוטב, ואע"פ שמהרמ"א (סי' צב סע' ח) משמע שיש לחוש לכתי' שעובר בלא רוטב, מ"מ מבואר במ"ב (שם ס"ק קלו) שע"י הפסק אין חשש].

פלטה חשמלית

לכתחלה אין להשתמש עם פלטה חשמלית לחמם מאכלים של בשר וחלב. ומ"מ באופן אקראי יש להתיר אחר ניקוי המשטח וכיסוי בנייר אלומיניום עבה (ע"מ שלא יקרע בקלות). [הנה במ"ב המובא לעיל מבואר ב' טעמים להתיר שימוש בכיריים לבשר וחלב, ובזה טעם הראשון פעמים שאינו קיים כי כשנשפך מאכל בד"כ לא נשרף כי אין חומו רב. ומ"מ אם מנקה אותה ומכסה אותה ע"י נייר אלומיניום שרי וכן אם מכשירה ע"י הדלקתה עד שמתחממת היטב גם אין לחוש].

ניצוק

עירוי על חלב או בשר ממיחם העומד לשימוש פרווה

מעיקר הדין מותר לשפוך מים רותחים ממיחם או קומקום העומד לשימוש פרווה על בשר או חלב, אפי' עומדים ע"ג האש. [כי הזיעה העולה אינה יס"ד, דסתמא דמילתא זיעה שיוצאת מחוץ לדפנות הכלי אינה יד"ס כמבואר בפמ"ג (סי' צד מ"ז ס"ק א ד"ה ודע שמה). ומשום ניצוק חיבור אין לחוש כיון דהוי התירא. וכן פסק הגרשז"א זצ"ל (מאור השבת ח"ב מכתב כה, ד). ובדרך זה פסק הגרי"א זצ"ל (שבות יצחק בדיני שהיה פי"ז אות ה). והארכנו בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון קע"ו].

מוצאי חג

הבדלה

מוצאי יום טוב מבדילים על הכוס. [שו"ע (סי' תצא סע' א)]. ולא מברכים לא על הבשמים ולא על הנר, אפילו חל יו"ט במוצ"ש. [שו"ע (שם) ומ"ב (ס"ק ג), עיי"ש הטעם לדבר].

אסרו חג

נוהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שאחר החג והוא "אסרו חג". [רמ"א (סי' תכט סע' ב). ועי' בתורה לשמה (סי' קמ)].

להתענות במוצאי חג השבועות

אסור להתענות במוצאי חג השבועות. [שו"ע (סי' תצד סע' ג). ועי' במ"ב (ס"ק ו) טעם הדבר]. ולא מתענים תענית יארצייט. [גר"ז (סי' תכט אות יז)]. וכן חתן וכלה ביום חופתם אינם מתענים. [מ"ב (סי' תקעג ס"ק ז)]. ולסוברים בסמוך שלא נופלים על פניהם עד י"ג סיון, י"א שאף אין מתענים בהם ואפילו חתן וכלה ביום חופתם, וי"א שחתן וכלה מתענים. [עי' במ"ב (סי' תקעג ס"ק ז)]. ולמעשה המנהג להתענות. [א"א מבוטשאטש (שם ד"ה בהגה"ה). וכן דעת הגרי"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פס"ה אות לא)].

אמירת תחנון

אין אומרים תחנון עד ח' בסיון, דהיינו אחר אסרו חג. [רמ"א (סי' תצד סע' ג)]. ויש מקומות שנוהגים שלא ליפול כל הששה ימים שאחר שבועות מפני שהקרבנות של חג השבועות היה להם תשלומין כל ז'. [מ"ב (סי' קלא ס"ק לו)]. וכן מנהג אר"י שלא לומר תחנון עד יום י"ג סיון. [לוח אר"י לגרמי"ט (ריש חודש סיון). וכן דעת הגרשז"א זצ"ל (הליכ"ש שבועות פ"י"ב אות טז והגה כה) שבי"ג צריך לומר (אף בחו"ל) אע"פ שהוא יום שישי אחרי יו"ט שני בחו"ל. והחזו"א (ארחות רבנו ח"א עמ' סח) נהג לאומרו אחרי איסרו חג]. ואין אומרים יה"ר שאחר קריאת התורה והזכרת נשמות. [לוח אר"י (שם)]. ובשחרית של אסרו חג רובם אין אומרים קל ארך אפים ולמנצח (ויש נוהגים לאומרם). [לוח אר"י לגרמי"ט (סוף חודש סיון)].

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ס שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3–3–1 שלוחה 65

ניתן לתרום דרך "נדרים פלוס" – יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. חניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503–767–052

© שמעתא עמיקתא – להפצת הגליון במקום מגוריכם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: Amikta571@gmail.com